Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (pátého senátu)

28. listopadu 2013 *

„Řízení o předběžné otázce — Směrnice 80/987/EHS — Směrnice 2002/74/ES — Ochrana zaměstnanců v případě platební neschopnosti zaměstnavatele — Záruční instituce — Omezení povinnosti záručních institucí uhradit pohledávky — Mzdové pohledávky vzniklé více než šest měsíců před podáním návrhu k soudu na prohlášení úpadku zaměstnavatele“

Ve věci C-309/12,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 267 SFEU, podaná rozhodnutím Tribunal Central Administrativo Norte (Portugalsko) ze dne 30. března 2012, došlým Soudnímu dvoru dne 27. června 2012, v řízení

Maria Albertina Gomes Viana Novo,

Ezequiel Martins Dias,

Gabriel Inácio da Silva Fontes,

Marcelino Jorge dos Santos Simões,

Manuel Dourado Eusébio,

Alberto Martins Mineiro,

Armindo Gomes de Faria,

José Fontes Cambas,

Alberto Martins do Alto,

José Manuel Silva Correia,

Marilde Marisa Moreira Marques Moita,

José Rodrigues Salgado Almeida,

Carlos Manuel Sousa Oliveira,

Manuel da Costa Moreira,

Paulo da Costa Moreira,

* Jednací jazyk: portugalština.

José Manuel Serra da Fonseca,

Ademar Daniel Lourenço Dias,

Ana Mafalda Azevedo Martins Ferreira

proti

Fundo de Garantia Salarial IP,

SOUDNÍ DVŮR (pátý senát),

ve složení T. von Danwitz, předseda senátu, E. Juhász (zpravodaj), A. Rosas, D. Šváby a C. Vajda, soudci,

generální advokát: Y. Bot,

vedoucí soudní kanceláře: M. Ferreira, vrchní rada,

s přihlédnutím k písemné části řízení a po jednání konaném dne 15. května 2013,

s ohledem na vyjádření předložená:

— za M. A. Gomes Viana Novo a další J. Trocado da Costou, advogado,

— za Fundo de Garantia Salarial IP J. Pereira, advogada,

— za portugalskou vládu L. Inez Fernandesem a J. Quintela Coelhem, jako zmocněnci,

— za německou vládu T. Henzem a J. Möllerem, jako zmocněnci,

— za Evropskou komisi M. Afonso a J. Enegrenem, jako zmocněnci,

po vyslechnutí stanoviska generálního advokáta na jednání konaném dne 20. června 2013,

vydává tento

Rozsudek

1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu článků 4 a 10 směrnice Rady 80/987/EHS ze dne 20. října 1980 o sbližování právních předpisů členských států týkajících se ochrany zaměstnanců v případě platební neschopnosti zaměstnavatele (Úř. věst. L 283, s. 23; Zvl. vyd. 05/01, s. 217, dále jen „směrnice 80/987 v původním znění“), ve znění směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/74/ES ze dne 23. září 2002 (Úř. věst. L 270, s. 10; Zvl. vyd. 05/04, s. 261, dále jen „směrnice 80/987 v pozměněném znění“).

2 Tato žádost byla podána v rámci sporu, ve kterém proti sobě stojí M. A. Gomes Viana Novo a dalších 17 osob (dále jen společně „Gomes Viana Novo a další“) na jedné straně a Fundo de Garantia Salarial IP (Záruční mzdový fond, dále jen „FGS“) na straně druhé a ve kterém jde o to, zda má FGS uhradit mzdové pohledávky navrhovatelů v původním řízení za jejich bývalým zaměstnavatelem, který se nachází v platební neschopnosti.

Právní rámec

Unijní právo

3 Článek 3 směrnice 80/987 v původním znění stanovil:

„1. Členské státy přijmou opatření nezbytná k tomu, aby záruční instituce zajišťovaly, s výhradou článku 4, úhradu nesplacených pohledávek zaměstnanců, které vyplývají z pracovních smluv nebo z pracovních poměrů a týkají se odměny za období před určeným dnem.

2. Dnem stanoveným v odstavci 1 je podle volby členských států

— buď den, kdy vznikla platební neschopnost zaměstnavatele, nebo

— den oznámení výpovědi dané dotčenému zaměstnanci z důvodu platební neschopnosti zaměstnavatele, nebo

— den vzniku platební neschopnosti zaměstnavatele nebo den skončení pracovní smlouvy nebo pracovního poměru dotčeného zaměstnance, ke kterému došlo z důvodu platební neschopnosti zaměstnavatele.“

4 Článek 4 směrnice 80/987 v původním znění zněl:

„1. Členské státy mohou omezit povinnost záručních institucí uvedených v článku 3 uhradit pohledávky.

2. Pokud členské státy využijí možnosti podle odstavce 1, musí:

— v případě podle čl. 3 odst. 2 první odrážky zajistit úhradu nesplacených pohledávek týkajících se odměny za tři poslední měsíce pracovní smlouvy nebo pracovního poměru, které spadají do období šesti měsíců předcházejících dni vzniku platební neschopnosti zaměstnavatele,

— v případě podle čl. 3 odst. 2 druhé odrážky zajistit úhradu nesplacených pohledávek týkajících se odměny za tři poslední měsíce pracovní smlouvy nebo pracovního poměru předcházejících dni podání výpovědi zaměstnanci zaměstnavatelem z důvodu platební neschopnosti zaměstnavatele,

— v případě podle čl. 3 odst. 2 třetí odrážky zajistit úhradu nesplacených pohledávek týkajících se odměny za posledních osmnáct měsíců pracovní smlouvy nebo pracovního poměru předcházejících dni vzniku platební neschopnosti zaměstnavatele nebo dni skončení pracovní smlouvy nebo pracovního poměru zaměstnance z důvodu platební neschopnosti zaměstnavatele. V tom případě mohou členské státy omezit povinnost uhradit pohledávky na odměnu za období osmi týdnů nebo za několik kratších období v celkové délce osmi týdnů.“

5 Články 3 a 4 směrnice 80/987 v původním znění byly změněny směrnicí 2002/74. Článek 2 odst. 1 posledně uvedené směrnice stanoví, že členské státy uvedou v účinnost právní a správní předpisy nezbytné pro dosažení souladu s touto směrnicí do 8. října 2005 a použijí tyto předpisy na každý stav platební neschopnosti zaměstnavatele, který vznikne po dni vstupu těchto předpisů v platnost.

6 Směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2008/94/ES ze dne 22. října 2008 o ochraně zaměstnanců v případě platební neschopnosti zaměstnavatele (Úř. věst. L 283, s. 36) byla směrnice 80/987 v pozměněném znění kodifikována a zrušena. S ohledem na den vzniku platební neschopnosti zaměstnavatele Gomes Viana Novo a dalších je ale třeba použít posledně uvedenou směrnici.

7 Článek 3 směrnice 80/987 v pozměněném znění stanoví:

„Členské státy přijmou opatření nezbytná k tomu, aby záruční instituce zajišťovaly, s výhradou článku 4, úhradu nesplacených pohledávek zaměstnanců, které vyplývají z pracovních smluv nebo z pracovních poměrů, včetně, pokud tak stanoví vnitrostátní právo, odstupného při skončení pracovního poměru.

Záruční instituce přebírá nesplacené mzdové pohledávky za období přede dnem nebo případně po dni určeném členskými státy."

8 Článek 4 této směrnice stanoví:

„1. Členské státy mohou omezit povinnost záručních institucí uvedených v článku 3 uhradit pohledávky.

2. Pokud členské státy využijí možnosti podle odstavce 1, stanoví lhůtu, během níž [za niž] musí záruční instituce uhradit nesplacené pohledávky. Tato lhůta nesmí být kratší než období pokrývající odměnu za tři poslední měsíce pracovního poměru před nebo po dni uvedeném v článku 3. Členské státy mohou zahrnout toto tříměsíční minimální období do referenčního období v délce nejméně šesti měsíců.

Členské státy, které stanoví referenční období v délce nejméně 18 měsíců, mohou omezit lhůtu, během níž [za niž] musí záruční instituce uhradit nesplacené pohledávky, na osm týdnů. V tom případě se pro výpočet minimálního období použijí období nejpříznivější pro zaměstnance.

3. Členské státy mohou dále stanovit horní mez pro úhrady prováděné záruční institucí. Tato horní mez však nesmí být nižší než úroveň, která je sociálně slučitelná se sociálním cílem této směrnice.

Pokud členské státy využijí této možnosti, uvědomí Komisi o metodách stanovení horní meze."

Portugalské právo

9 V článku 380 zákona č. 99/2003 ze dne 27. srpna 2003, kterým se přijímá zákoník práce, ve znění použitelném na věc v původním řízení, se pod nadpisem „Záruka úhrady" stanoví:

„Úhrada pohledávek zaměstnanců vyplývajících z pracovních smluv a z jejich porušení nebo ukončení, které nemohou být uhrazeny zaměstnavatelem z důvodu jeho platební neschopnosti nebo obtížné finanční situace, bude zajištěna a zaručena [FGS] způsobem stanoveným zvláštním předpisem."

10 Zákon č. 35/2004 ze dne 29. července 2004 vymezil rámec, v němž FGS působí. Článek 317 tohoto zákona stanoví, že „pro případ neplnění ze strany zaměstnavatele zaručuje [FGS] zaměstnancům způsobem stanoveným v následujících článcích úhradu pohledávek vyplývajících z pracovních smluv a z jejich porušení nebo ukončení".

11 Článek 318 tohoto zákona, který určuje, na které situace se záruka vztahuje, stanoví:

„1. [FGS] zaručuje úhradu pohledávek, na které odkazuje předchozí článek, v případech, kdy soud prohlásí úpadek zaměstnavatele.

2. [FGS] také zaručuje úhradu pohledávek zmíněných v předchozím odstavci, pokud bylo zahájeno smírčí řízení stanovené v nařízení s mocí zákona č. 316/98 ze dne 20. října 1998.

3. Aniž je dotčeno ustanovení předchozího odstavce, je tento fond v případě, že ve smírčím řízení není pokračováno z důvodu zamítnutí nebo zastavení podle článků 4 a 9 nařízení s mocí zákona č. 316/98 ze dne 20. října 1998 a zaměstnanci podniku požádali o úhradu pohledávek zaručených [FGS], povinen soudu navrhnout prohlášení úpadku podniku.

4. Ke splnění podmínek stanovených v předchozích odstavcích je v případě, že dotčené podniky mají ve stavu zaměstnance:

a) soud povinen doručit [FGS] oznámení o návrhu na zahájení zvláštního úpadkového řízení a na prohlášení úpadku;

b) Institut na pomoc malým a středním podnikům a investicím [Instituto de Apoio às Pequenas e Médias Empresas e ao Investimento (IAPMEI)] povinen doručit [FGS] oznámení o návrhu na zahájení smírčího řízení, jakož i o jeho zamítnutí nebo o zastavení řízení.“

12 V článku 319 uvedeného zákona jsou pohledávky, na které se vztahuje záruka, určeny následovně:

„1. [FGS] zaručuje úhradu pohledávek stanovených v článku 317, které vznikly během šesti měsíců před podáním žaloby nebo před předložením návrhu uvedeného v předchozím článku.

2. Jestliže pohledávky nevznikly v referenčním období podle předchozího odstavce nebo jejich výše nedosahuje horní hranice stanovené v odstavci 1 následujícího článku, [FGS] zaručuje až do této hranice úhradu pohledávek vzniklých po tomto referenčním období.

3. [FGS] zaručuje pouze úhradu pohledávek, které jsou u něho uplatněny nejpozději tři měsíce před jejich promlčením.“

Spor v původním řízení a předběžná otázka

13 Vzhledem k tomu, že Gomes Viana Novo a dalším přestal jejich zaměstnavatel počínaje dubnem 2003 vyplácet mzdu, ukončili dne 15. září 2003 své pracovní smlouvy, tak jak je k tomu opravňovaly vnitrostátní právní předpisy použitelné na danou oblast. Dne 10. února 2004 se Gomes Viana Novo a další obrátili na tribunal de trabalho de Barcelos (pracovní soud v Barcelos), aby se domohli určení výše svých mzdových pohledávek a jejich úhrady. Jejich návrhu bylo vyhověno.

14 Vzhledem k nedostatečnosti aktiv v majetku zaměstnavatele pro uspokojení těchto pohledávek podali Gomes Viana Novo a další dne 28. listopadu 2005 u tribunal de comércio de Vila Nova de Gaia (obchodní soud ve Vila Nova de Gaia) návrh na prohlášení úpadku uvedeného zaměstnavatele. Po prohlášení úpadku byly mzdové pohledávky zaregistrovány.

15 Dne 26. července 2006 požádali Gomes Viana Novo a další FGS o úhradu svých pohledávek. Rozhodnutími ze dne 21. a 26. prosince 2006 tyto žádosti předseda FGS zamítl s odůvodněním, že dotčené pohledávky vznikly více než šest měsíců před zahájením řízení o prohlášení úpadku zaměstnavatele, tedy před referenčním obdobím stanoveným v čl. 319 odst. 1 zákona č. 35/2004 ze dne 29. července 2004.

16 Žaloba Gomes Viana Novo a dalších znějící na zrušení těchto rozhodnutí byla rozhodnutím tribunal administrativo e fiscal do Porto (správní a daňový soud v Portu) ze dne 18. března 2010 zamítnuta. Gomes Viana Novo a další podali proti tomuto zamítavému rozhodnutí opravný prostředek k předkládajícímu soudu.

17 Za těchto podmínek se Tribunal Central Administrativo Norte rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžnou otázku:

„Je třeba unijní právní úpravu v oblasti záruk mzdových pohledávek v případě platební neschopnosti zaměstnavatele, konkrétně články 4 a 10 směrnice 80/987 [v pozměněném znění], vykládat v tom smyslu, že brání takovému ustanovení vnitrostátního práva, které zaručuje výlučně pohledávky vzniklé [během období] šesti měsíců před podáním návrhu na prohlášení úpadku zaměstnavatele i v případě, že proti němu zaměstnanci podali žalobu k pracovnímu soudu, kterou se domáhali určení dlužné částky a její úhrady?“

K předběžné otázce

18 Podstatou předběžné otázky předkládajícího soudu je, zda musí být směrnice 80/987 v pozměněném znění vykládána v tom smyslu, že brání vnitrostátní právní úpravě, která nezaručuje mzdové pohledávky vzniklé více než šest měsíců před podáním návrhu na prohlášení úpadku zaměstnavatele, přestože zaměstnanci zahájili před počátkem tohoto šestiměsíčního období soudní řízení proti svému zaměstnavateli, aby se domohli určení výše těchto pohledávek a jejich úhrady.

19 Ze spisu předloženého Soudnímu dvoru vyplývá, že FGS odmítl uhradit Gomes Viana Novo a dalším jejich mzdové pohledávky z důvodu, že vznikly více než šest měsíců před datem podání návrhu na prohlášení úpadku zaměstnavatele, kteréžto datum je podle vnitrostátních právních předpisů, jimiž byla provedena směrnice 80/987 v pozměněném znění, datem, od kterého se má počítat referenční období uvedené v čl. 3 druhém pododstavci a v čl. 4 odst. 2 uvedené směrnice.

20 Cílem směrnice 80/987 v původním i v pozměněném znění je zajistit všem zaměstnancům minimální stupeň ochrany na unijní úrovni v případě platební neschopnosti zaměstnavatele úhradou nesplacených pohledávek vyplývajících z pracovních smluv nebo pracovních poměrů a týkajících se odměny za dané období (viz rozsudky ze dne 4. března 2004, Barsotti a další, C-19/01, C-50/01 a C-84/01, Recueil, s. I-2005, bod 35; ze dne 16. července 2009, Visciano, C-69/08, Sb. rozh. s. I-6741, bod 27, a ze dne 17. listopadu 2011, van Ardennen, C-435/10, Sb. rozh. s. I-11705, bod 27).

21 Právě pro tyto účely ukládá článek 3 směrnice 80/987 v pozměněném znění členským státům, aby přijaly opatření nezbytná k tomu, aby vnitrostátní záruční instituce zajišťovaly úhradu těchto nesplacených pohledávek zaměstnanců.

22 Směrnice 80/987 v původním i v pozměněném znění však poskytuje členským státům možnost omezit povinnost uhradit pohledávky stanovením referenčního období nebo záručního období anebo stanovením horní meze pro úhrady.

23 Z bodu 3 zprávy Komise Evropskému parlamentu a Radě o provádění a uplatňování některých ustanovení směrnice 2008/94 [COM(2011) 84 final], jejíž články 3 a 4 věcně odpovídají článkům 3 a 4 směrnice 80/987 v pozměněném znění, v této souvislosti vyplývá, že mnoho členských států využilo této možnosti časově omezit svou povinnost uhradit pohledávky nebo stanovilo horní mez pro úhrady.

24 Směrnice 80/987 v původním znění umožňovala v článku 3 členským státům, aby si z několika možností vybraly datum, před kterým budou nevyplacené odměny zaručeny. Právě s ohledem na takto učiněnou volbu byly v čl. 4 odst. 2 uvedené směrnice určeny nesplacené pohledávky, na které se musí v každém případě vztahovat záruční povinnost v případě, že se členský stát na základě odstavce 1 tohoto článku rozhodl tuto záruční povinnost omezit (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 10. července 1997, Maso a další, C-373/95, Recueil, s. I-4051, bod 47).

25 Změnami, které byly prostřednictvím směrnice 2002/74 provedeny v článku 3 směrnice 80/987 v původním znění, byla vypuštěna ona tři data, která v ní byla původně uvedena, takže podle druhého pododstavce tohoto článku nyní členské státy stanovují libovolně den, před kterým, nebo případně po kterém se nachází období, za které záruční instituce přebírá nesplacené mzdové pohledávky (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 18. dubna 2013, Mustafa, C-247/12, body 39 až 41).

26 Podle čl. 4 odst. 1 a 2 směrnice 80/987 v původním znění platilo, že pokud se chtěly členské státy rozhodnout pro omezení záruky, která je institucí poskytována, mohly minimální tříměsíční záruku situovat do období šesti měsíců předcházejících referenčnímu datu. Poté, co vstoupily v platnost změny, které byly ve směrnici 80/987 v původním znění provedeny prostřednictvím směrnice 2002/74, je dokonce možné toto období situovat do doby po tomto referenčním datu. Členské státy mají také možnost stanovit minimální záruku omezenou na osm týdnů, za podmínky, že toto období osmi týdnů spadá do delšího referenčního období v délce nejméně 18 měsíců.

27 Za těchto podmínek je třeba konstatovat, že směrnice 80/987 v pozměněném znění nebrání tomu, aby členský stát stanovil jako datum, od kterého se má počítat referenční období, den podání návrhu na prohlášení úpadku zaměstnavatele. Stejně tak, pokud se členský stát rozhodne využít možnosti omezit záruku stanovením referenčního období, může toto referenční období omezit na šest měsíců, pokud poskytuje záruku na odměnu za poslední tři měsíce pracovního poměru.

28 Vzhledem k tomu, že v rámci sporu v původním řízení je vnitrostátní právní úpravou zaručena odměna za poslední tři měsíce pracovního poměru, je nutno konstatovat, že vnitrostátní zákonodárce může využít možnosti, kterou mu poskytují články 3 a 4 směrnice 80/987 v pozměněném znění, tj. možnosti omezit povinnost uloženou záručním institucím, přijetím ustanovení, podle nichž zaručuje FGS úhradu mzdových pohledávek vzniklých během šesti měsíců před podáním návrhu na prohlášení úpadku zaměstnavatele a za jistých podmínek i po tomto datu.

29 Jak vyplývá z judikatury Soudního dvora připomenuté v bodě 20 tohoto rozsudku, cílem směrnice 80/987 v pozměněném znění je pouze minimální stupeň ochrany zaměstnanců v případě platební neschopnosti jejich zaměstnavatele. Ustanovení týkající se možnosti členských států omezit jimi poskytovanou záruku dokládají, že systém zavedený směrnicí 80/987 v pozměněném znění bere ohled na finanční schopnosti těchto států a usiluje o zachování finanční rovnováhy jejich záručních institucí.

30 Tyto úvahy se promítají zejména v možnosti poskytnuté členským státům zkrátit záruční období, je-li minimální referenční období prodlouženo, jak stanoví čl. 4 odst. 2 druhý pododstavec směrnice 80/987 v pozměněném znění, jakož i v možnosti stanovit horní mez pro úhrady podle čl. 4 odst. 3 této směrnice.

31 Je třeba poukázat na skutečnost, že případy upravené v článku 4 směrnice 80/987 v pozměněném znění, kdy je možné omezit povinnost záručních institucí uhradit pohledávky, musí být vykládány restriktivně (v tomto smyslu viz výše uvedený rozsudek van Ardennen, bod 34).

32 Restriktivní výklad těchto případů ale nemůže vést k tomu, že se možnost – výslovně vyhrazená členským státům – omezit uvedenou povinnost uhradit pohledávky, obsahově vyprázdní.

33 Přitom je nutné konstatovat, že právě k tomu by došlo, kdyby bylo třeba směrnici 80/987 v pozměněném znění vykládat v tom smyslu, že brání vnitrostátní právní úpravě, která nezaručuje mzdové pohledávky vzniklé více než šest měsíců před podáním návrhu na prohlášení úpadku zaměstnavatele.

34 Dále je třeba zdůraznit – jak vyplývá z judikatury Soudního dvora připomenuté v bodě 20 tohoto rozsudku – že cílem směrnice 80/987 je zaručit zaměstnancům ochranu v případě platební neschopnosti jejich zaměstnavatele. Z toho plyne, že systém zavedený touto směrnicí předpokládá souvislost mezi platební neschopností a nesplacenými mzdovými pohledávkami.

35 Z údajů obsažených ve spise předloženém Soudnímu dvoru je však patrné, že ve sporu v původním řízení taková souvislost schází.

36 Zatímco totiž mzdové pohledávky, které jsou předmětem tohoto sporu, vyplývají z toho, že Gomes Viana Novo a dalším přestal jejich zaměstnavatel počínaje dubnem 2003 vyplácet mzdy a že kvůli jejich neplacení ukončili v září 2003 své pracovní smlouvy, jiní zaměstnanci téhož zaměstnavatele nadále pobírali v letech 2004 až 2006 mzdu a teprve v květnu 2006 byly jejich pracovní smlouvy ukončeny z důvodu platební neschopnosti jejich zaměstnavatele. Přes prodlení s vyplácením mezd si tak zaměstnavatel ponechal velkou část zaměstnanců a vyplácel jim mzdu ještě několik let poté, co Gomes Viana Novo a další ukončili své pracovní smlouvy.

37 Na položenou otázku je proto třeba odpovědět tak, že směrnice 80/987 v pozměněném znění musí být vykládána v tom smyslu, že nebrání vnitrostátní právní úpravě, která nezaručuje mzdové pohledávky vzniklé více než šest měsíců před podáním návrhu na prohlášení úpadku zaměstnavatele, přestože zaměstnanci zahájili před počátkem tohoto období soudní řízení proti svému zaměstnavateli, aby se domohli určení výše těchto pohledávek a jejich úhrady.

K nákladům řízení

38 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (pátý senát) rozhodl takto:

Směrnice Rady 80/987/EHS ze dne 20. října 1980 o ochraně zaměstnanců v případě platební neschopnosti zaměstnavatele, ve znění směrnice Evropského parlamentu a Rady 2002/74/ES ze dne 23. září 2002, musí být vykládána v tom smyslu, že nebrání vnitrostátní právní úpravě, která nezaručuje mzdové pohledávky vzniklé více než šest měsíců před podáním návrhu na prohlášení úpadku zaměstnavatele, přestože zaměstnanci zahájili před počátkem tohoto období soudní řízení proti svému zaměstnavateli, aby se domohli určení výše těchto pohledávek a jejich úhrady.

Podpisy.